

УДК 343.57

КОНТРАБАНДА НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАПОБІГАННЯ

SMUGGLING OF NARCOTICS, CRIMINAL LAW CHARACTERISTICS AND PREVENTION

Пильник В.В.,

*магістр юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

У статті проаналізовано сутність та особливості кримінально-правового регулювання контрабанди наркотичних засобів. Обґрунтовано причини, які зумовлюють контрабанду наркотичних засобів. З'ясовано напрямки та заходи запобігання контрабанди наркотичних засобів. Визначено особливості державного регулювання напрямків та заходів щодо запобігання вчинення контрабанди наркотичних засобів.

Ключові слова: контрабанда, злочин, запобігання, наркотики, митниця, прекурсори, територія, воля, строк.

В статье проанализированы сущность и особенности уголовно-правового регулирования контрабанды наркотических средств. Обоснованы причины, обуславливающие контрабанду наркотических средств. Выявлены направления и меры предотвращения контрабанды наркотических средств. Определены особенности государственного регулирования направлений и мероприятий по предотвращению совершения контрабанды наркотических средств.

Ключевые слова: контрабанда, преступление, предотвращение, наркотики, таможня, прекурсори, территория, свобода, срок.

The article analyzes the nature and characteristics of legal regulation of drugs smuggling. Grounded reasons that lead to smuggling of drugs. Found out directions and measures to prevent smuggling of drugs. Features of state regulation of directions and measures to prevent the smuggling of drugs.

Key words: smuggling, crime prevention, drugs, customs, precursors area will, period.

Постановка проблеми. Національне законодавство України посилило кримінальну відповідальність за незаконні дії з наркотичними та психотропними речовинами. Кримінальний кодекс 2001 року також передбачив кримінальну відповідальність за ряд злочинів, пов'язаних із наркотичними засобами, психотропними речовинами, їх аналогами та прекурсорами. Наркобізнес є однією з форм організованої злочинності, який не обмежується територіальними кордонами однієї держави. Наркотогровці знаходяться в постійному пошуку нових територій для створення ринку збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів. Геополітичне розташування України сприяє тому, що через її територію проходять шляхи з доставки наркотиків із країн як ближнього, так і

далекого зарубіжжя. Наркотичні засоби і психотропні речовини контрабандним шляхом перетинають кордони України. Значна кількість наркотиків залишається на території України і потрапляє на внутрішній наркотичний ринок. Представники міжнародної наркомафії намагаються налагодити в Україні збут наркотиків шляхом організації спільних іноземних фірм через етнічні злочинні угруповання.

Стан дослідження. Кримінально-правові ознаки контрабанди та заходи щодо запобігання її прояву проаналізовано та досліджено в працях І. Бураковського [6], О. Омельчука [8], А. Павлова [9], П. Пашка [10], Л. Степанова [12] та ряду інших вчених.

Проблемним аспектом даного дослідження є вивчення та аналіз кримінально-правових ознак

контрабанди наркотичних засобів; обґрунтування напрямків та методів щодо запобігання контрабанди; дослідження особливостей розкриття та виявлення даного виду злочину.

Метою статті є дослідження сутності та особливостей кримінально-правових ознак контрабанди наркотичних засобів.

Виклад основного матеріалу. Стаття 201 КК України передбачає, що «...контрабанда, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, – карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років. Та сама дія, вчинена за попередньою змовою групою осіб або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, або службовою особою з використанням службового становища карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років із конфіскацією майна» [2, с. 18].

Відповідно до ст. 305 КК України «...контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, тобто їх переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, а також якщо предметом цих дій були особливо небезпечні наркотичні засоби чи психотропні речовини або наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги чи прекурсорі або фальсифіковані лікарські засоби у великих розмірах, – караються позбавленням волі на строк від восьми до десяти років із конфіскацією майна. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, вчинена організованою групою, а також якщо предметом контрабанди були наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги чи прекурсорі або фальсифіковані лікарські засоби в особливо великих розмірах, – карається позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років із конфіскацією майна. Поняття «великий та особливо великий розмір» наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, або фальсифікованих лікарських засобів визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, спільно із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу» [2, с. 145].

Л.Д. Степанов у своїй науковій статті зазначає, що кримінальна відповідальність за контрабанду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх ана-

логів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів передбачена ст. 305 КК України. Ця норма є спеціальною по відношенню до норми ст. 201 КК України (контрабанда). Основні відмінності цих норм полягають в об'єкті та предметі злочину. У ст. 201 КК України предметом злочину можуть бути отруйні або сильнодіючі речовини. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин посягає на встановлений із метою охорони здоров'я населення порядок переміщення наркотичних засобів та психотропних речовин через митний кордон України (ст. 305 КК України). Предметом даного злочину можуть бути наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги, прекурсорі або фальсифіковані лікарські засоби. Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів періодично переглядається Комітетом із контролю за наркотиками при Міністерстві охорони здоров'я України і затверджується Кабінетом Міністрів України. Відносно ж фальсифікованих лікарських засобів неможливо встановити перелік, тому проведення експертизи є обов'язковим. Пленум Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» звернув увагу на необхідність експертної висновку про вид, найменування і властивості вилучених речовин (засобів) [12, с. 56].

На думку О.М. Омельчука [8, с. 5] та П.В. Пашка [10, с. 74], контрабанда наркотичних засобів та психотропних речовин є за своєю конструкцією формальним складом, що не потребує настання наслідків. Об'єктивна сторона контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів виражається в активних діях, пов'язаних із незаконним переміщенням через митний кордон України наркотиків або психотропних речовин. Це може бути переміщення поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю. Необхідно зазначити, що для кваліфікації за ст. 305 КК України істотне значення має місце (митний кордон) скоєння злочину. Митний кордон України – це межі митної території України; митний кордон збігається з державним кордоном України, за винятком меж території спеціальних митних зон. Спеціальні митні зони є частиною території України, на яку поширюється митний режим спеціальної митної зони (ст. 218 МК України) [3, с. 18]. Важливим аспектом є і те, що спосіб приховування наркотиків і психотропних речовин не впливає на кваліфікацію злочину, однак стосовно контрабанди це можуть бути спеціальні схованки, а також пристосування з метою приховування конструктивних емкостей та предметів, які попередньо були піддані розбиранню і демонтажу. Імпорт, експорт, транзит наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, фальсифікованих лікарських засобів, що ввозяться в Україну без сертифікату, утворюють порушення митних правил.

Кримінальна відповідальність за контрабанду наркотичних засобів відповідає міжнародним договорам України, які передбачають обов'язки держав

переслідувати осіб, винних у незаконному обігу предметів, що становлять підвищену небезпеку для здоров'я населення, в першу чергу – наркотичних засобів. До них відносяться Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 р., Конвенція про психотропні речовини 1971 р., Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р.

Необхідно зазначити, що наркотичні засоби – це речовини природного чи синтетичного походження, препарати, рослини, які становлять небезпеку для здоров'я населення в разі зловживання ними, включені у відповідний перелік згідно із законодавством України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Найбільше розповсюдження в Україні має нелегальний обіг наркотиків рослинного походження (маку або макової соломи і різних сортів конопель), із лікарських препаратів і речовин – кодеїн, кокаїн, морфін. Останнім часом частішали випадки завезення в Україну героїну та інших так званих «важких» наркотиків [13, с. 10].

На думку А. Павлова, аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин – це заборонені до обігу в Україні речовини природного чи синтетичного походження, не включені до Переліку, хімічна структура і властивості яких подібні до хімічної структури і властивостей наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію яких ці речовини відтворюють. Враховуючи, що для визначення виду засобів і речовин, їх найменування і властивостей, також для вирішення питання про те, чи належать ті або інші рослини до таких, що містить наркотики, необхідні спеціальні знання, суди під час розгляду таких справ повинні мати висновок фахівця. До наркотичних засобів і психотропних речовин належить значна кількість лікарських препаратів. Під час проведення досліджень зі створення нового фармацевтичного препарату, як правило, визначається і вивчається низка продуктів, що мають подібні властивості, але дещо відрізняються за своєю молекулярною структурою. Аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин – це заборонені до обігу в Україні речовини природного чи синтетичного походження, не включені до Переліку, хімічна структура і властивості яких подібні до хімічної структури і властивостей наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію котрих ці речовини відтворюють [9, с. 62].

О.М. Омельчук у своєму науковому дослідженні зазначає, що для встановлення виду, назв і властивостей наркотичного засобу, психотропної речовини, їх аналога чи прекурсора, а також належності рослини до культур, які містять наркотичні засоби, необхідні спеціальні знання. Тому в справах даної категорії обов'язково має бути висновок експерта [8, с. 4].

Вважаємо, що суспільна небезпека контрабанди наркотичних засобів полягає в тому, що під час протиправного переміщення через митний кордон України наркотичних засобів порушується порядок державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, який у себе включає загальний, а по

відношенню до окремої групи товарів та предметів – спеціальний порядок переміщення їх через кордон. Таким чином, контрабанда завдає прямих економічних збитків державі, пов'язаних із несплатою мита, інших податків (платежів) як під час перетинання митного кордону України, так і у зв'язку з реалізацією контрабандних товарів на території України чи за її межами. Крім того, контрабанда заподіює шкоди встановленому порядку управління, посягає на національну культурну спадщину українського народу, може зашкодити відносинам України з іншими державами. Вона сприяє незаконному обігу в Україні і світі наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, може завдавати не виправної шкоди здоров'ю та життю людей, а також – співпраці в боротьбі з міжнародним наркобізнесом [20, с. 50].

Можна виділити причини, що породжують виникнення контрабанди наркотичних засобів:

- 1) недосконалість митної політики;
- 2) неефективність митних тарифів (вибірковість, неоднорідність, диференціація ставок);
- 3) завантаженість ситуації на митниці;
- 4) відсутність належного підбору персоналу і виховної роботи;
- 5) недостатність технічних засобів здійснення огляду;
- 6) велика кількість документів, необхідних для проходження вантажу через кордон.

О.М. Омельчук вважає, що надійні дані щодо обсягів контрабандних потоків на територію України відсутні. Відсутній також і порівняльний аналіз за регіонами з урахуванням їх специфіки. Особливий інтерес у цьому сенсі викликають великі транспортні вузли, де перетинаються різні види транспорту (морський, залізничний, автомобільний) і де проходить велика кількість транзитних вантажопотоків через територію. Наявна необхідність комплексного наукового підходу до розробки програми протидії контрабанді. Для цього на території великих транспортних вузлів, де можлива й необхідна координація учених-правознавців, широко представлених у відомчих юридичних вищих учбових закладах, і практичних працівників (митниці, правоохоронних органів, податкової служби), представляється доцільним створення координаційних науково-дослідних центрів із боротьби з контрабандою (далі – ЦБК) [8, с. 10].

Певні успіхи отримало у своїй діяльності керівництво Державної митної служби з протидії корупції та службовим зловживанням середособового складу. З метою покращення роботи із забезпечення митної служби висококваліфікованими кадрами затверджено Концепцію підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації посадових осіб Державної фіскальної служби України. Проте заходів, що вживаються, явно недостатньо, і вони не мають системного характеру. Створення у великих транспортних вузлах (природно, за наявності відповідної наукової бази) координаційних науково-дослідних центрів з боротьби з контрабандою

дозволить за достатньо короткий термін отримати такі результати:

- зниження рівня контрабанди під час експортно-імпорتنих операцій;
- скорочення часу очікування митного огляду і в цілому – транзитного часу перевезення вантажів;
- підвищення рівня економічної безпеки і зниження рівня шахрайства і злочинності на транспорті;
- посилення транзитної репутації Української держави;
- збільшення бюджетних надходжень від митних зборів;
- підвищення економічної ефективності зовнішньоекономічних зв'язків України і транзиту вантажів інших країн через її територію [7, с. 45].

Висновки. Під час вирішення справ про контрабанду залишається кілька актуальних питань, які

потребують свого негайного врегулювання на законодавчому рівні задля забезпечення якнайшвидшого підвищення ефективності боротьби з контрабандою та запобігання негативному впливу на зовнішню та внутрішню економічну ситуацію в Україні.

Отже, протидія контрабанді вимагає комплексного підходу до рішення існуючих проблем. Перш за все, держава повинна створити умови для зацікавленості суб'єктів господарської діяльності в легальному проходженні вантажів і товарів через кордон. Зарадити криміногенній ситуації, яка склалася в зовнішньоекономічній діяльності, можливо тільки за умови створення належної правової бази, значного підвищення рівня професійної підготовки працівників митної служби, здійснення безкомпромісної боротьби з проявами корупції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. [Текст] – Х. : ПП «ІГВІНІ», 2016. – 64 с.
2. Кримінальний кодекс України від 5.04.2001 р. [Текст] – К. : Юрінком Інтер, 2016. – 240 с.
3. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. [Текст] – Х. : ТОВ «Одіссей», 2016. – 200 с.
4. Закон України від 16 квітня 1991 р. «Про зовнішньоекономічну діяльність» [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 29. – С. 3–7.
5. Закон України від 18 лютого 1992 р. «Про оперативно-розшукову діяльність» [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – С. 3–6.
6. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі [Текст] / І. Бураковський. – К. : Основи, 2014. – 326 с.
7. Державна фіскальна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua>.
8. Омельчук О.М. Контрабанда за кримінальним правом України : автореф. дис..к. ю. н. / О.М. Омельчук. – К., 2002. – 19 с.
9. Павлов А. Деякі аспекти зростання контрабанди і заходи митних органів у боротьбі з нею / А. Павлов // Право України. – 2012. – № 7. – С. 62–64.
10. Пашко П.В. Митна політика та митна безпека України / П.В. Пашко, П.Я. Пісной // Фінанси України. – 2014. – № 1. – С. 74–85.
11. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів / За заг. ред. В.Т. Маляренко. – К. : Наукова думка, 2012. – 216 с.
12. Степанова Л.Д. Контрабанда та її характерні ознаки в Україні / Л.Д. Степанова // Право України. – 2011. – № 4. – С. 56–59.
13. Тимчук В.В. Особливості співвідношення контрабанди та інших суміжних злочинів / В.В. Тимчук // Юридична Україна. – 2012. – № 9. – С. 10–13.